

ZÁKLADNÁ INŠTITUCIONÁLNA BÁZA OCHRANY ĽUDSKÝCH PRÁV

BASIC INSTITUTIONAL BASE OF THE HUMAN RIGHTS

JOZEF KRÁLIK, KRISTÍNA KRÁLIKOVÁ

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt

Problém internacionálneho hľadania stability ochrany ľudských práv všeobecne a menšinových práv osobitne je aktuálnym problémom 21. storočia, ktoré by mohlo definitívne posunúť celé ľudstvo dopredu nielen v ich chápaní, ale predovšetkým v ich realizovaní. Je nepopierateľné, že nezvládnutie ochrany ľudských práv a ochrany menšín a neschopnosť vybudovať reálne kompetentnú inštitucionálnu bázu takejto ochrany vytvára pre politikov a bigotov priestor pre ďalší rast rozdielov a nedorozumení, na vyvolávanie lokálneho napätia a oblastných konfliktov. Tento článok má prispieť k skutočnej identifikácii aktuálnych problémov sužujúcich ochranu ľudských práv a menšín, ako aj k prezentovaniu inštitucionálnej bázy ochrany ľudských práv na medzinárodnom i vnútroštátnom fóre. Súčasne sú jeho obsahom aj niektoré inovované pohľady na realitu v tejto oblasti a načrtnuté niektoré možné riešenia.

Kľúčové slová

Organizácia spojených národov (OSN), ochrana ľudských práv, inštitucionálna báza, minorita, diskriminácia, geopolitická stabilita, interkomunitná neznášanlivosť, globalizácia, rasová diskriminácia, pozitívna diskriminácia, apartheid, xenofóbia, multikulturalita, verejný ochranca práv, vývinová tendencia.

Abstract

The problem of international searching for stability in human rights protection generally and in the protection of minority groups particularly is a current problem of the 21st century, which could definitely set forward the whole mankind not only in their understanding, but all above in their execution. There is an undeniable fact that not managing human rights

protection and protection of minority groups and failure to create a factually competent institutional base of such protection establishes space for politicians and bigots to increase furthermore the differences and misunderstandings, to provoke local tensions and regional conflicts. This article is to contribute to a real identification of up-to-date problems in human rights protection and in the protection of minorities, but also to display the institutional base of human rights protection in the international and national field. Simultaneously it contains also innovated views of reality in this territory and outlined possible solutions.

Key words

United Nations Organisation (UNO), human rights protection, institutional base, minority, discrimination, geopolitical stability, intercommunity intolerance, globalisation, race discrimination, positive discrimination, apartheid, xenophobia, multiculturalism, public ombudsman, development tendency.

ÚVOD

Problematika ochrany ľudských práv je samozrejmosťou súčasťou života modernej ľudskej spoločnosti. Má vnútroštátny i medzinárodný rozmer, ale tiež politický, právny, kultúrny, sociálny, konfesijný, humanitárny, ekonomický i rozličný iný aspekt. Jej integrálnou súčasťou je tiež čiastková problematika ochrany práv minorít, teda menšín. Za účelom realizovania ochrany ľudských práv ako historicky multipróblémovej a premennej kategórie, si postupne ľudská spoločnosť neraz vynútila konštruovať rozličné mechanizmy a inštitúcie, ktoré v medzinárodnom celosvetovom, kontinentálnom i regionálnom meradle majú zabezpečiť stabilitu garantovania ľudských práv, a týmto spôsobom teda tiež zvyšovať stupeň globálnej bezpečnosti celého sveta.. V procese celého vývoja riešenia tejto mnohovýrovej problematiky dochádzalo k mnohým kontroverziám politického, právneho, ale aj interetnického či iného pôvodu. Postupne sa však jestvujúce protirečenia v tejto všeľudsky záujmovej sfére podarilo preklenúť, a to najmä v dôsledku vzniku a zfunkčnenia rozličných medzinárodných organizácií a inštitúcií, osobitne Organizácie spojených národov (ďalej len OSN). Táto svetová medzinárodná organizácia sa stala bázou i kostrou na sformulovanie a uplatňovanie prirodzených ľudských práv, oporou činnosti ďalších inštitúcií, zameraných na túto problematiku. Najmä okolo OSN sa teda vytvorila inštitucionálna báza na ochranu ľudských práv z medzinárodnoprávných hľadísk. Na túto štruktúru potom priľnula aj vnútroprávná regulácia ochrany ľudských práv, vrátane jej

vnútroštátnej inštitucionálnej bázy. Napriek tomu, že sa v súčasnosti v každodennom živote slovenskej spoločnosti tento komplex problémov z určitých i politicky „neurčitých“ dôvodov nebezpečne zužuje iba na problematiku ochrany práv menšín, osobitne jazykových či etnických. Prípadne tiež iba jednej menšiny. (1)

I.

Dnešné obyvateľstvo sveta je organizované vo vyše dvesto teritoriálne a politicky vymedzených útvaroch, štátoch. V ich hraniciach uplatňujú jednotlivé vlády svoju zvrchovanú moc, formálne nezávislú od kontrolovania iných štátov. (2) Každý z nich uskutočňuje určitú koncepciu vlastnej vnútroštátnej i medzinárodnej politiky, ktorou usmerňuje vývoj spoločnosti tým, že sa snaží realizovať svoj program, deklarovaný zvyčajne ako tzv. vládny program. Dôležité je uvedomiť si východiskový nevyvrátiteľný fakt, že súčasný množstvený komplex štátov, v ktorom žijú obyvatelia celého sveta, neexistuje oddelene, ale že vlastne všetky štáty sveta sú navzájom previazané rôznymi druhmi vzájomných vzťahov. To znamená, že realizácia individuálnych programov v rámci hraníc štátov prirodzene presahuje tieto hraničné koridory a dotýka sa každého štátneho útvaru a už i nadštátneho útvaru jestvujúceho na svete vo forme medzinárodných vzťahov, medzinárodnej politiky a medzinárodného práva. Preto je dôležité problémy v týchto oblastiach skúmať, diskutovať o nich a vychádzať na verejnosť s ich konštruktívnymi riešeniami na multilaterálnej, bilaterálnej, subregionálnej, regionálnej a univerzálnej úrovni. Dôležité však je objektívne pristupovanie k tejto problematike, kritické a nestranné hodnotenie reality ochrany ľudských práv a minorít, ako aj nezištné konvalidovanie deformovaného stavu. Praktické uplatňovanie týchto iba základných požiadaviek v oblasti ochrany ľudských práv a minorít preveruje každodenne stav riešenia tohto problému napr. v Kosove, v Estónsku, v Severnom Írsku, v Afganistane, v Iraku, v Západnom Timore a inde na svete.

Evidentné je, že skupinové konflikty v rámci územia štátov, vrátane pretrvávania rasovej diskriminácie, vytvárajú obrovský problém v celosvetovom meradle. Už dlho je preto na rôznych inštitucionálnych úrovniach dlhodobo nevyhnutné neustále prijímanie globálnych a systémových stratégií, mierových a konštruktívnych riešení medzinárodného významu. A to najmä na pôde OSN, na ktorej pôsobí viacero inštitúcií podieľajúcich sa na ochrane ľudských práv a práv minorít. (3) Tieto inštitúcie medzinárodného významu však majú rozličnú kompetenciu a preto i rozličnú váhu výsledkov svojho rozhodovania.

Komisia OSN pre ľudské práva bola založená v roku 1946 Ekonomickou a sociálnou radou a od tohto roku je súčasne hlavným orgánom na podporu a ochranu ľudských práv. Vydáva všeobecné smernice umožňujúce kreovanie rôznych predpisov, postupov, posudzuje problémy ochrany ľudských práv, vytvára a kodifikuje medzinárodné normy a monitoruje dodržiavanie ľudských práv na celom svete. Je ústredným medzivládny orgánom OSN a z tejto pozície je oprávnená rozhodovať o situáciách v ochrane ľudských práv kdekoľvek na svete, skúmať správy predložené členskými štátmi OSN a mimovládny organizáciami. Táto komisia slúži aj ako fórum štátov, vládnych a mimovládnych organizácií, na ktorom môžu vyjadrovať svoje názory a stanoviská k otázkam ochrany ľudských práv. Komisia zastrešuje 53 zástupcov členských štátov, ktorí sú volení na tri roky, pričom sa každý rok zúčastňujú na šesťtýždňovom stretnutí v Ženeve. Na týchto rokovaní sa zúčastňujú i ďalšie štáty, napriek tomu, že vo veci nemajú hlasovacie právo. V rámci posudzovania problémových situácií môže komisia vymenovať vyšetrovacie skupiny, skupiny odborníkov a expertov, organizovať inšpekcie pracovných skupín do problémových oblastí, viesť rokovania, poskytovať pomoc a odsudzovať porušovanie ľudských práv. V roku 1947 založila Komisia pre ľudské práva Subkomisiu na podporu a ochranu ľudských práv (predtým Subkomisia na prevenciu diskriminácii a na ochranu menšín). Subkomisia zamestnáva 26 členov, ktorí sa schádzajú raz ročne. Ich práca bola zo začiatku zameraná, ako to i z jej predchádzajúceho názvu vyplýva, len na riešenie problematiky diskriminácie a ochrany menšín. V priebehu jej mnohoročného pôsobenia sa však jej záujmová oblasť rozšírila o celú komplexnú problematiku ľudských práv. Dnes je teda Subkomisia na podporu a ochranu ľudských práv hlavným podporovateľom riešenia konfliktov, ktorých status quo predkladá na informáciu a súčasne odporúča Komisii pre ľudské práva možné cesty smerujúce na ich riešenie. Takouto svojou aktivitou účinne podnecuje OSN ako celok k vytváraniu medzinárodne platných právnych noriem a limitov. Keďže sa Subkomisia na podporu a ochranu ľudských práv začala venovať všeobecne ľudským právam, z tohto dôvodu je rozdelená do troch hlavných pracovných skupín, ktorými sú Pracovná skupina pre pôvodné obyvateľstvo, Pracovná skupina pre novodobé formy otroctva a Pracovná skupina pre otázky menšín.

Ďalšou významnou inštitúciou na ochranu ľudských práv je **Vysoký komisár OSN pre ľudské práva**, ktorý úzko spolupracuje s Komisiou pre ľudské práva a s Ekonomickou a sociálnou radou. Je menovaný na štvorročné obdobie a je predstaviteľom OSN, ktorý nesie priamu zodpovednosť za činnosť OSN v oblasti ľudských práv. Táto funkcia zahŕňa množstvo

úloh, vyplývajúcich zo snahy zabraňovať porušovaniu ľudských práv na území celého sveta. Patrí medzi ne napr. podpora, koordinácia a ochrana ľudských práv pre všetkých ľudí bez výnimky, podnecovanie medzinárodnej spolupráce v tejto oblasti najmä nadväzovaním dialógov so svetovými vládami, spoluúčasť na formovaní a formulovaní noriem a limitov v systéme OSN, podpora ratifikácií medzinárodných dohôd o ľudských právach, právo a povinnosť zakročiť v prípade porušovania ľudských práv a brániť ľudské práva pri ich potlačovaní atď.

Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR) má od roku 1993 hlavnú zodpovednosť za činnosť OSN v oblasti ľudských práv na celom svete. Jeho úlohami sú podpora a ochrana dodržovania všetkých občianskych, kultúrnych, hospodárskych, politických a sociálnych práv a slobôd. Pripravuje správy a vykonáva šetrenia na žiadosť Valného zhromaždenia OSN. Slúži tiež ako ústredný orgán pre všetky aktivity OSN v oblasti ľudských práv a zároveň ako aj sekretariát Komisie pre ľudské práva. Spolupracuje s vládami a medzinárodnými, regionálnymi a mimovládskymi organizáciami. Úrad pôsobí i priamo v teréne vo viac ako tridsiatich krajinách sveta a poskytuje informačné, poradenské služby a technickú pomoc. Týmto spôsobom OSN dosahuje potrebné praktické výsledky v oblasti ochrany ľudských práv. Miestne kancelárie tohto úradu totiž okrem iného zbierajú informácie, skúmajú stav ľudských práv a zaznamenávajú jednotlivé priestupky v konkrétnej krajine. Takto posilňujú kvalitu miestnej legislatívy, výkonu verejnej správy, školstva a vzdelávania a pomáhajú vládam prijímať potrebné opravné kroky. Jednou z týchto ich iniciatív je aj vzdelávanie v oblasti ľudských práv vo viac ako štyridsiatich krajinách sveta. Snažia sa tiež zvyšovať globálnu informovanosť a posilniť všeobecné povedomie začlenením tohoto predmetu činnosti OSN, teda ochrany ľudských práv, do obsahovej náplne školskej výučby.

Subkomisia OSN na predchádzanie diskriminácii a ochranu menšín predstavila vo svojom akčnom programe viaceré nové opatrenia na odstránenie rasovej, etnickej a náboženskej diskriminácii a kombinuje ich s prvkami obsiahnutými v opatreniach na podporu práv príslušníkov etnických, náboženských a jazykových menšín, založených na rešpektovaní územnej celistvosti a upevnení politickej a sociálnej stability jednotlivých štátov. Rozsiahla konzistentná stratégia tejto inštitúcie sa prejavuje i tak, že aplikuje akčné programy, deklarácie a odporúčania týkajúce sa tejto problematiky a spolupracuje aj s Výborom na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD), ktorý zohráva kľúčovú úlohu pri zákaze diskriminácie a pri opatreniach na vytvorenie skutočnej rovnosti. Subkomisia študuje

i problémy, ovplyvňujúce situáciu menšín v rôznych častiach sveta, ba študuje i problémy súvisiace s tvorbou, výkladom a aplikáciou zákonov o štátnej príslušnosti, a zaoberá sa i situáciami vznikajúcimi rozpadom federácií na nezávislé štáty. V tejto súvislosti spolupracuje s Výkonným výborom Úradu vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR), ktorý sa zaoberá v týchto prípadoch napríklad témou azylu, perzekúcie, či odňatím štátnej príslušnosti. Jeho práca však ďalej výrazne ovplyvňuje skupinové konflikty, vedúce k rozsiahlym prílevom utečencov a k internému presídľovaniu personálneho substrátu jednotlivých národov. Snaží sa teda predchádzať týmto konfliktom, nachádzať riešenia na znižovanie záťaže bremena životného osudu a tragédie utečencov. Každé dva roky vydáva UNHCR ucelenú analýzu problémov a stratégií súvisiacich s utečencami nazvanú „Svetový stav utečencov“. Táto neoceniteľná práca, a to nielen v podobe materiálnej pomoci miliónom utečencov, priniesla v roku 1954 a 1981 svoje ovocie, a to v podobe Nobelovej ceny mieru. Rovnako regionálne inštitúcie a orgány OSN pre ľudské práva zohrávajú významnú úlohu na poli predchádzania skupinovým konfliktom eventuálne vznikajúcim v súvislosti s problémom etnicity, jazyka a náboženstva. Výbor pre ľudské práva vytvoril pracovné skupiny pre menšinové otázky, ktoré poskytujú priestor predstaviteľom vlád a menšín. Takéto skupiny majú za úlohu, preskúmanie situácie v rozličných kútoch sveta. Zabezpečujú a zaisťujú skutočnosti a podávajú správy. *Centrum pre ľudské práva* takisto zastrešuje tím ľudí, zaoberajúcich sa problematikou predchádzania diskriminácii a ochrany práv zraniteľných menšín a domorodých národov. Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva komunikuje so štátmi podávajúcimi správy o tejto problematike, preskúmava životnú úroveň jednotlivých obyvateľských skupín v štáte, ich zdravie, prístup ku vzdelaniu, ktoré podporuje rovnosť a zachováva dôstojnosť určitej skupiny v štáte, avšak zaoberá sa i kultúrnymi právami, zachovaním kultúrneho dedičstva jednotlivých skupín v štáte a možnosťami ich prístupu k jednotlivým médiám tej-ktorej krajiny.

V tejto oblasti sa značne angažuje i **Organizácia OSN pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO)**. O. i. propaguje totiž úctu k univerzálnym hodnotám ľudských práv na základe rovnosti, a to ako na národnej, tak i na medzinárodnej úrovni a zároveň tiež svojou činnosťou harmonizuje požiadavky na vzájomné rešpektovanie sa a rešpektovanie rozličných kultúr a identít. Táto organizácia prijala i dokumenty regulujúce otázky ľudských práv a slobôd, napríklad Dohovor proti diskriminácii vo vzdelávaní (1960), Deklaráciu o rasových predsudkoch (1978) a Deklaráciu o princípoch tolerancie (1995).

Výbor pre práva dieťaťa od členských štátov OSN podávajúcich správy vyžaduje poskytovanie informácií, týkajúcich sa zákazu diskriminácie, rovnosti v používaní práv medzi deťmi menšinových a väčšinových skupín. Takisto sa zaujíma o informácie, ako je zabezpečené zohľadnenie názorov dieťaťa v krajine, sleduje i duálny zväzok vytvárania podmienok rovnosti a znášateľnosti medzi samostatnými identitami. S týmto výborom OSN spolupracuje **Detský fond OSN (UNICEF)**, ktorého aktivity sú takisto rozmanité a rozlične zamerané, a to od zvýšenia bezpečnosti pri tehotenstve a pôrode, cez starostlivosť a výchovu dieťaťa až po pomoc mladistvým pri získavaní základných schopností a odbornosti pre svoj ďalší život. Medzi najvýznamnejšie publikácie UNICEF patrí Správa o svetovej situácii detí a Rozvoj národov. Aj za činnosť UNICEF bola v roku 1965 udelená Nobelova cena za mier. *Výbor pre odstránenie diskriminácie voči ženám (CEDAW)* skúma situáciu žien, patriacich ako k menšinám, tak i k väčšinovej skupine v konkrétnej krajine, a tiež určuje spôsoby, ako by sa mohli ženy vysporiadať s neprávosťami páchanými voči nim vo všetkých oblastiach. S touto inštitúciou úzko súvisí i činnosť **Rozvojového fondu OSN pre ženy (UNIFEM)**, ktorý podporuje upevnenie ekonomického, politického a spoločenského postavenia žien v rozvojových krajinách. Snaží sa o zrovnoprávnené zaradenie žien do všetkých úrovní plánovania života v krajine a o realizáciu jeho rozvoja.

Medzinárodná organizácia práce (ILO), ktorá sa počas svojej existencie podieľala na tvorbe a prijatí viac než stopäťdesiatich medzinárodných dohôd, rozvíja úsilie predovšetkým v oblasti sociálnych práv, zamestnaneckých práv, zamestnanosti a prístupu ľudí k zdrojom obživy. Angažuje sa v oblastiach školenia, vzdelávania a výskumu za účelom sociálneho rozvoja. Umožňuje tiež štúdium a školenie v tejto oblasti v Medzinárodnom školiacom centre v Turíne. ILO sa zaoberá aj zraniteľnými menšinami, ktoré sú často podrobené diskriminácii v prístupe k práci a v pracovných podmienkach. Snaží sa o zrovnoprávnenie a zákaz diskriminácie s ochranou samostatných identít, ktoré za istých okolností môžu potrebovať zvláštne opatrenia jednak na pracovisku a jednak v hospodárstve ako takom. ILO vytvára medzinárodné pracovné štandardy slúžiace vládam štátov ako model pri zavádzaní vlastných programov. Pri príležitosti päťdesiateho výročia ILO v roku 1969 obdržala táto organizácia Nobelovu cenu za mier.

Finančné a rozvojové inštitúcie OSN vyhodnocujú svoje rozvojové politiky a projekty tak, aby neviedli k nerovnému rozdeľovaniu výhod medzi jednotlivé komunity v spoločnosti. Snažia sa zabezpečiť, aby jednotlivci z každej skupiny existujúcej v štáte, a to či už

minoritnej, alebo majoritnej, boli pozývané na konzultácie o projektoch toho - ktorého regiónu. Avšak takisto zamestnanci finančných a rozvojových agentúr OSN by mali ešte vo väčšom rozsahu organizovať systematické školiace a informačné programy, zamerané na príslušné medzinárodné štandardy o zákaze diskriminácie a ochrane menšín a rovnako podporu predchádzania skupinových konfliktov. *Výskumný inštitút OSN pre sociálny rozvoj (UNRISD)*, ktorý sa okrem iného zaoberá i programom o etnických konfliktoch a o ich možných riešeniach, predkladá návrhy na základe svojich poznatkov o spôsoboch riešenia generálnemu tajomníkovi OSN.

V rámci inštitucionálnej bázy ako súčasť celosvetového sofistikovaného systému na ochranu ľudských práv existujú ešte *mimovládne organizácie* spolupracujúce v tejto oblasti s OSN, ktoré takisto zohrávajú v predchádzaní skupinovým konfliktom a diskriminácii významnú a konštruktívnu úlohu. Tieto „ľudsko-právne“ organizácie, inštitúcie a agentúry udržiavajú efektívne kontakty a komunikujú s menšinovými skupinami na oveľa užšej úrovni, než to praktizujú medzištátne organizácie. Sprostredkujú teda realistickejší a konštruktívnejší dialóg medzi zmluvnými orgánmi. Na základe tohto faktu sú nesporne dôležitým rozhraničujúcim medzníkom využiteľným pri možnom vypuknutí násillia, pretože môžu jednoduchšie a rýchlejšie pomôcť do konfliktu zainteresovaným stranám uvedomiť si vznik problému a jeho možný negatívny dopad a takto mu vlastne účinne predísť. Mimovládne organizácie tohto typu a zamerania by sa teda mali aktívne stavať proti podnecovaniu etnickej alebo rasovej diskriminácii, xenofóbii alebo nenávisti a zároveň by nikdy nemali viesť menšinové skupiny k presadzovaniu ich požiadaviek spôsobom, ktorý by diskriminoval príslušníkov iných skupín, vrátane väčšinových. Dokonca práve ich základnou úlohou je a ich poslaním stále musí byť „stavanie mostov porozumenia“ medzi znepriatelenými spoločenskými skupinami.

Popri týchto inštitúciách, tiež *medzinárodné náboženské organizácie a authority* majú osobitnú zodpovednosť za úspešnosť ochrany ľudských práv, najmä pri vlastných aktivitách smerujúcich proti podnecovaniu náboženskej nenávisti a neznášanlivosti. Mali by zrejme vo väčšej miere komunikovať aj s OSN a jej agentúrami a tak podporovať spoluprácu pri príprave programov na boj s neznášanlivosťou, založenou na náboženstve a svetonázorom presvedčení resp. konfesionalnej orientácii.(4)

V súčasnosti možno konštatovať, že vo všeobecnosti sa špecializované inštitúcie, orgány, agentúry a organizácie organizačne zastrešované OSN už pomerne efektívne a niektoré z nich dokonca prednostne venujú programom podporujúcim spoluprácu medzi jednotlivými spoločenskými skupinami, a tým sa snažia redukovat' stále reálnu perspektívu vzniku medziskupinového konfliktu v spoločnosti. So zvýšenou pozornosťou predchádzajú najmä negatívnym opatreniam týchto strán a následným udalostiam, vyvolávajúcim a posilňujúcim etnickú neznášanlivosť a súčasne vyhľadávajú a podporujú aktivity, slúžiace na vyvinutie racionálnej komunikácie a akceptácie jednotlivých komunít v krajine. OSN totiž rokmi svojej existencie dospela k všeobecnému presvedčeniu, že udržiavaním prostredia demokracie, dodržiavaním ľudských práv, zabezpečovaním ľudovej účasti na všetkých podstatných rozhodovacích procesoch, zlepšením postavenia diskriminovaných skupín obyvateľstva zásadným spôsobom všetky články organizačnej základne ochrany ľudských práv, teda všetky do tohto procesu zainteresované inštitúcie spoločne podporujú ekonomický a sociálny rozvoj celého sveta. Kultúrny a politický rozvoj sveta nevynímajúc.

II.

V Slovensku existujú reálne možnosti na predchádzanie diskriminácii a porušovaniu ľudských práv. Je známe, že v ostatnom období platí nielen v Slovenskej republike, ale v celej Európskej únii už všeobecne akceptovaná zásada, že príslušníci menšiny nesmú byť vo väčšinovej spoločnosti diskriminovaní. Je preto politicky nevyhnutné, morálne správne a právne potrebné permanentne usilovať o zabezpečenie rovnosti v spoločnej oblasti ochrany ľudských práv s akceptovaním rôznosti v samostatných resp. špecifických oblastiach. Samostatná oblasť je vyhradená pre menšinu alebo jej príslušníkov, aby chránili svoju identitu ako skupina. Mnoho menšinových konfliktov totiž vzniká práve kvôli skutočnej alebo niekedy imaginárnej diskriminácii zo strany väčšiny. Môže to však platiť aj naopak, a to aj na slovenskom výsostnom štátnom území. Je preto dôležité určovať limity, ktoré za účelom garantovania princípu rovnosti musia vytýčiť a dbať na ich dodržiavanie príslušníci menšiny. Teda nielen väčšinovej skupiny, ako sa to v našom kultúrnom prostredí mylne deklaruje. Tu sa potom dostávame k otázke, či si menšiny môžu vyhradiť preferenčný prístup v určitej oblasti a zároveň žiadať rovnaký prístup voči väčšinovej spoločnosti. Na túto otázku sa snažila odpovedať Deklarácia o menšinách z roku 1992. Či úspešne aj v reálnej polohe, to je dodnes predmetom diskusie.

V Slovenskej republike existuje mnoho centier, združení, organizácií a agentúr, ktoré sa venujú oblasti dodržiavania ľudských práv, dokonca by sme mohli tvrdiť, že na našu malú krajinu je ich tu až priveľa. Napriek tejto inštitucionálnej hojnosti ale nemožno spravidla evidovať či badať žiadne veľkolepé verejné akcie, podporujúce povedomie občanov Slovenskej republiky v tomto duchu, teda smerované do oblasti predchádzania diskriminácii a ochrany práv menšín, alebo aj širšie, k všeobecnému dodržiavaniu ľudských práv a slobôd. Skôr by sa vari dalo povedať, že z času na čas sa či už v televíznych, rozhlasových alebo tlačených médiách objaví iba pár reklamných spotov na tému ochrany ľudských práv a osobitne dominantnej jazykovej menšiny, alebo na megaboardoch, či billboardoch pozdĺž ciest a diaľnic vodičov upútavajú nejaké tzv. antidiskriminačné potlače. Nedá sa však azda dosiaľ hovoriť ani o spoločnej podpornej mediálnej kampani, upovedomujúcej verejnosť o týchto stále živých problémoch. Vráťane potreby propagácie nevyhnutnosti medzinárodnoprávnej i vnútroštátnej – právnej ochrany väčšinovej komunity pred agresívnou menšinou. V Slovensku nie je dodnes dôkladne vybudovaná informačná sieť, ani mediálna štruktúra zaoberajúca sa touto problematikou, vrátane problematiky tzv. pozitívnej diskriminácie menšín. Teda faktu ich virtuálneho života na naozaj skutočný, či iba ničím nepodložený, a teda iba predpokladaný úkor práv väčšiny. Situácia v informovaní obyvateľstva o tejto problematike objektívne je skôr fragmentovitá, mediálne roztrúsená a chaotická, pričom sa v nej prostý človek, ale i vzdelaný neodborník, neraz nevie vyznať a solídne orientovať. Tým sa spôsobuje mnoho morálnych škôd v spoločnosti a jej globálnom právnom a politickom vedomí, vo verejnosti sa pestuje nevšímavosť, ľahostajnosť k riešeniu problematiky ľudských práv menšín, jednotlivcov i väčšiny, nebezpečná nezaujatosť a dokonca si podľa určitých znakov a prejavov možno myslieť, že aj ignorancia.

V záujme konvalidovania takéhoto stavu, ktorý však nie je cudzí ani spoločenskej klíme vznikajúcej v iných, najmä tzv. postsocialistických štátoch, konštituuju a organizujú medzinárodné organizácie a inštitúcie rozličnej proveniencie aj vlastné kvázi detašované pracoviská na ich zvrchovanom území. V niektorých krajinách, a to ako v Slovensku, tak aj v Česku, sídlia pobočky, ale i centrály takýchto inštitúcií najmä v ich hlavnom meste. Teda v našich podmienkach v Bratislave, i v Prahe. Najmä v Prahe existuje výkonné a produktívne **Informačné centrum OSN**. Jeho úlohou je oficiálne zastupovať Organizáciu spojených národov v republike. Riaditeľ centra je súčasne zástupcom generálneho tajomníka OSN v Českej republike. Hlavnou náplňou činnosti centra je pritom poskytovanie informácií médiám, mimovládny organizáciám, štátnym inštitúciám a širokej verejnosti. V rámci tejto

činnosti spravuje toto informačné centrum knižnicu, fond oficiálnych dokumentov, publikácií a periodík OSN od jej vzniku v roku 1945 až po súčasnosť. Informačné centrum vydáva v Českej republike dokonca svoj časopis, mesačník UN Bulletin. Vychádza v českom a anglickom jazyku a od roku 1995, odkedy vychádza v novej podobe, sú všetky jeho čísla prístupné na internete. Tam má vari každý záujemca o problematiku OSN možnosť vyhľadávať podľa kľúčových slov a chronologicky všetky potrebné informácie. Informačné centrum OSN poskytuje svojim záujemcom aj aktuálne informácie zo sveta OSN e-mailovou službou UNICprague@Service. Prostredníctvom tejto služby je možné priamo do svojho počítača dostávať aktuálne tlačové správy, štatistické údaje, rezolúcie i analytické štúdie zo systému OSN. V Informačnom centre OSN pracujú interní zamestnanci, ale umožňuje externú prácu i študentom vysokých škôl, ktorí majú záujem venovať sa práci medzinárodných vzťahov, informatike a komunikácii. Môžu sa zúčastniť tzv. Intership programu, ktorého predpokladom je dobrá znalosť anglického jazyka, schopnosť práce s PC a záujem o činnosť OSN.

Ako sme spomínali v predchádzajúcej pasáži tohto odborného textu, takéto špecializované informačné centrum existuje aj v Slovenskej republike. Iné participuje aj pod zastrešením Slovenského národného strediska pre ľudské práva. Na jeho internetovej stránke možno nájsť základné údaje o problematike ľudských práv a dozvedieť sa o teoretických úlohách stanovených pre túto oblasť, hoci by si podľa nášho názoru status quo vyžadovalo ešte tesnejšiu komunikáciu s verejnosťou a jej neformálnymi predstaviteľmi. Myslíme si, že práve preto je potrebné dynamicky naštartovať aktivity pre lepšie poznanie problému ochrany ľudských práv aj na fóre dostupnom širokým vrstvám verejnosti. Veď v dnešnej dobe je takáto činnosť už nevyhnutnosťou. Je tiež ale možné pripustiť, že dnes by mali byť potrebné základné informácie a ich šírenie vďaka technickému pokroku na oveľa vyššej komunikačnej úrovni, než tomu bolo ešte v nedávnej minulosti. Osobitne práve preto, že inštitúcie na ochranu ľudských práv by mali v prvom rade slúžiť občanovi, podávať mu potrebné informácie bezprostredne, ihneď, a tak napomáhať nepriamo aj rozvíjaniu širších vedomostí o ľudských právach, čím sa pozitívne cizeluje aj národné povedomie obyvateľstva.

ZÁVER

V procese identifikovania, analyzovania, syntetizovania a spracovávania informácií o problematike ochrany ľudských práv badať cyklicky rezonujúcu potrebu, ba nevyhnutnosť

využívania interdisciplinárneho a variantného prístupu k voľbe metód a postojov vo vzťahu k tejto mnohvrstvej či mnohostránkovej problematike. Precízne postupy je treba aplikovať najmä pri akumulovaní poznatkov o predestinovanom probléme tak, aby sa dosiahol stanovený a pritom aktuálny cieľ sledovaný spracovaním predloženej štúdie. Je ním, podľa nášho názoru, predovšetkým pokus prezentovať prehľadný, i keď iba schématický a iba potenciálne ucelený pohľad na fungovanie a činnosť OSN pri napĺňaní celosvetového programu ochrany ľudských a ich parciálnej súčasti, teda menšinových práv, ako i na zapojenie Slovenskej republiky do tohto procesu. Príspevok predstavuje informačne pomerne koncentrovaný súbor, z obsahu ktorého vyplýva jednoznačne potreba pokračovať v tomto už rozbehnutom procese na medzinárodnom fóre, predstavujúcom OSN, a to i napriek jej neodôvodnenému súčasnému spochybňovaniu a znevažovaniu z niektorých zdrojov. Z uvedeného vyplýva, že je nanajvýš potrebné proces latentnej erózie OSN zastaviť a zvrátiť, a to prinavrátením všeobecného rešpektu tejto medzinárodnej organizácii, a to aj prípadnou jej reformou a paralelným posilnením jej orgánov slúžiacim na ochranu ľudských práv. Niektoré mediálne zaznamenané pokusy likvidovať túto inštitúciu možno totiž považovať za otvorený hazard s osudom tejto planéty, teda nielen s osudom ľudských práv.

Problém internacionálneho hľadania primeranej ochrany a následnej medzinárodno – právnej i vnútroštátnej stability ochrany ľudských práv všeobecne a menšinových práv osobitne je nesporne aktuálnym problémom 21. storočia, ktoré by mohlo definitívne posunúť celé ľudstvo dopredu nielen v ich chápaní, ale predovšetkým v ich realizovaní. Realizácia konkrétnych krokov v tejto oblasti totiž stále teóriu iba dobieha. Cesty k ochrane národnostných menšín, dotýkajúce sa však aj zachovávaní ľudských práv príslušníkov väčšín, by teda mali hľadať metodické prístupy garantujúce rovnosť medzi všetkými ľudskými jedincami, žijúcimi v tej ktorej spoločnosti, a súčasne i podporovať skupinovú rôznorodosť, avšak zabezpečovať univerzálnu úctu a dôstojnosť, a to pri zachovávaní identity všetkých subjektov, ako aj napredovať v stabilite a v zápase za zachovávanie mieru a internacionálneho a interetnického pokoja na domácej i medzinárodnej úrovni. Zdá sa tiež, že je pritom súčasne potrebné na medzinárodnej úrovni vytýčiť limity, ktoré budú pilierom garantovania princípu rovnosti ľudských jedincov, etník, jazykov, konfesií, národov i kontinentov.

Je nepopierateľné, že klíma možného nezvládnutia ochrany menšín a neschopnosť OSN vybudovať primeranú a naozaj efektívne fungujúcu inštitucionálnu základňu na ochranu ľudských práv môže hroziť vyvolaním nedostatočne efektívnej odozvy vo vedomí celého

ľudstva. Svedčia o tom napr. aj historicky neospravedlniteľné udalosti v sudánskom Darfúre a iba v podstate navonok efektná a kampaňovitá pomoc mimovládnych organizácií a súkromných osôb, vrátane tzv. hviezd šoubiznisu, zneužívaním ľudských práv postihnutým osobám, ba celému afro – sudánskemu etniku. To potom vytvára najmä pre extrémnych politikov a názorovo bigotných predstaviteľov ľudských komunít politicky zneužitelný manévrovací priestor vyúsťujúci do explozívneho nárastu nezmieriteľných názorových rozdielov a nedorozumení, orientovaných neraz cieľavedomo na permanentné vyvolávanie lokálneho napätia a oblastných konfliktov, neraz s cieľovým zameraním na zabezpečenie finančného zisku ako sebe, tak aj určitým svetovým záujmovým skupinám. Ťažiť politicky a ekonomicky možno v krízovej situácii prinášajúcej všeobecný chaos mimoriadne účelné, napriek utrpeniu širokých mäs, a najmä napriek nesmiernemu utrpeniu sociálne slabšieho komponentu obyvateľstva patriaceho do spodných vrstiev spoločenskej štruktúry. Totiž veľmi prácne a náročné je nájsť mierové riešenia, ak násilie prinášajúce chaos už raz vypuklo. Treba teda, aspoň podľa nášho názoru, vynaložiť všetko úsilie na včasné investovanie času a zdrojov do predchádzania tohto problému. Garanciu skutočného riešenia problému ľudských práv a práv menšín pritom vidíme v medzinárodných súvislostiach výlučne len na pozícii OSN, a prípadne v koridore regionálnych medzinárodných orgánov. Avšak rozhodne nie na báze bezprecedentného vojenského zasahovania veľmocí do vnútorných záležitostí iného zvrchovaného členského štátu OSN, a to dokonca bez jej súhlasu a predchádzajúceho odsúdenia a využitia diplomatických prostriedkov, i keď pod kepikom ochrany ľudských práv.

Problematika ochrany ľudských práv a práv menšín je rozsiahla a zložitá. Zrejme aj preto nejestvuje na jej riešenie univerzálny liek. Podľa nášho názoru je však stále v možnostiach OSN postupne tento problém riešiť a vyriešiť. Slovenská republika ako členský štát a donedávna i ako úspešný nestály člen Bezpečnostnej rady OSN je toho dobrým príkladom. Dospeli sme tak teda k záveru, že na Slovensku v súčasnosti existuje prepracovaná a efektívna pozícia štátu a jeho orgánov voči ochrane ľudských práv a slobôd, hoci stále prevažne sústredovaná iba do sféry jazykových resp. etnických či národnostných menšín. Tento druh ochrany sa dokonca javil donedávna ako preferujúci v prospech týchto menšín, a to neraz až na úkor väčšinového slovenského národa, predovšetkým v oblasti financovania kultúry, ale aj v iných oblastiach, napr. v sociálnej, vrátane bytovej. Toto konštatovanie sa týka na jednej strane predovšetkým maďarskej jazykovej menšiny a finančnej podpory jej organizácie Csemadok realizovanej z centrálnych zdrojov, čo je v príkrom kontraste so zákazom podpory

štátu slobodnému trhovému priestoru. Tento problém sa však v nedávnej minulosti veľmi kontrastne prejavil najmä vo vzťahu k problematike reštriktívneho financovania Matice slovenskej z rozpočtovej kapitoly ministerstva kultúry. Dubiózny je aj rozsah, resp. kvantita podpory maďarskej národnostnej tlače v Slovensku, ktorej inštitucionálna základňa je tiež v súkromných rukách. Hladinu verejnej mienky v Slovensku príkro rozvíril aj problém súvisiaci s perspektívou ďalšieho rozvíjania bez akreditácie zriadenej tzv. maďarskej univerzity v Komárne, financovanej z celospoločenských zdrojov, a to nie na základe reciprocity. Naopak, maďarská vláda, na základe tzv. krajanského zákona, umelo zvyšovala diferenciáciu slovenského obyvateľstva podľa jazykovej príslušnosti všestrannou podporou maďarizácie jazykovo zmiešaných južných území Slovenskej republiky, avšak národnostným menšinám na svojom území takmer žiadne promenoritné nadpráva dosiaľ neposkytuje. V Slovensku možno za sociálne preferovanú etnicko - národnostnú menšinu považovať aj Cigánov – Rómov, ktorá, zdá sa, nepôsobí v ich prospech, ale naopak, jednoznačne deštruktívne na ich morálku a na ich sociálne správanie. Nekritické preferovanie tzv. pozitív životného štýlu tejto minority v médiách dnes dokonca pôsobí na majoritné obyvateľstvo Slovenska kontraproduktívne.

Pozornosť ochrane práv iných menšín, nie národnostných, sa však v Slovensku nevenuje v takej miere, akú by si zasluhovali. Tu máme na mysli najmä zdravotné, sociálne resp. iné minority, ako napr. prestarnutých ľudí, diabetikov, zdravotne poškodené obete trestných činov. Invalidov, mentálne retardovaných obyvateľov a podobne.

Sme presvedčení, že riešiť problém ochrany ľudských práv a menšín v celosvetovom meradle tak, aby bola ich diskriminácia trvalou súčasťou minulosti ľudstva, môže jedine OSN a jej inštitúcie, ktorá bude môcť byť v budúcnosti podrobená aj rozsiahlejšej štruktúrnej reforme. Zastávame názor, že v načatom diele treba nielen pokračovať, ale prípadne, ak je to možné, i hľadať aj netradičné formy pomoci rozvoju menšín, avšak nikdy nie na úkor majoritného obyvateľstva. V tejto súvislosti tiež hazardovanie s vážnosťou OSN a dôverou k nej považujeme za priveľké riziko pre vývoj celého sveta v tomto storočí.

Samozvanecké zasahovanie do existujúceho status quo v ochrane ľudských práv a práv menšín v dôsledku snáh o realizovanie veľmocenskej politiky sledujúcej výlučne len vlastné záujmy tiež môže záujmy minorít v celom svete výrazne poškodiť. V týchto súradniciach sa potom existujúce aktivity OSN javia v súčasnosti iba ako relatívne. Preto bude nevyhnutné už

v blízkej budúcnosti hľadať cesty transformácie OSN na takú medzinárodnú organizáciu, ktorú budú rešpektovať všetky štáty sveta, vrátane veľmocí. Len tak bude možné udržať pri živote vývinovú tendenciu stabilizácie a permanentného rozvíjania ľudských práv a garantovania práv a akceptovateľných záujmov všetkých minorít nie na úkor majority.

Poznámky:

- (1) KRÁLIK, Jozef : K problematike územného členenia štátu a územnej samosprávy v Slovenskej republike. In: Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae, tom. XXIV. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského 2006, s. 45 – 73. ISBN 80 – 223 – 2236 – 9
- (2) Porovnaj s KRÁLIK, J. : Poznámka k postaveniu Slovenska vo virtuálnej realite medzinárodného porozumenia v strednej Európe. In: Slovanská vzájomnosť, 3, 2003, č. 2.
- (3) Kontroverzné a súčasne zaujímavé názory na existenciu a fungovanie Organizácie spojených národov pozri napr. v SOROS, G.: Soros o Sorosovi. 1. vyd. Bratislava : Kalligram 1996.
- (4) V tejto súvislosti je potrebné poznávať aj gnozeologické a ideologické korene jednotlivých náboženstiev. O koreňoch kresťanstva pozri napr. LENCMAN, J.A.: Pôvod kresťanstva. 1. vyd. Bratislava : Osveta 1960. Nemenej dôležité je tiež orientovanie sa v súčasných organizačných štruktúrach cirkví a náboženských spoločností, k čomu pozri napr. BERČÍK, Peter – KRÁLIK, Jozef : Základy verejnej správy I. 1. vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2007, 190 s.; ISBN – 978 – 80 – 8054 – 400 – 3 ; ĎURČO Peter a kolektív : Bezpečnostnoprávna terminológia. 1. vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2007, 176 s. ISBN 978 – 80 – 8054 – 406 – 5;

Literatúra:

- [1] Hänish, W. a kol. : *Slovník medzinárodných vzťahov*. 1. vyd. Bratislava : Pravda 1986.
- [2] Chovanec, J.: *Malý slovník ústavného práva*. 1. vyd. Bratislava : Procom 2002.
- [3] Králik, J.: *K niektorým posledným zmenám a možnostiam ďalšieho vývoja ústrednej štátnej správy Slovenskej republiky*. In: *Správni právo*, 35, 2002, č. 4.
- [4] Králik, J. : *Poznámka k postaveniu Slovenska vo virtuálnej realite medzinárodného porozumenia v strednej Európe*. In: *Slovanská vzájomnosť*, 3, 2003, č. 2.
- [5] Lencman, J.A.: *Pôvod kresťanstva*. 1. vyd. Bratislava : Osveta 1960.
- [6] Soros, G.: *Soros o Sorosovi*. 1. vyd. Bratislava : Kalligram 1996.

Kontaktné údaje na autory:

plk. prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.,

*Katedra verejnej správy a verejných financií, Akadémia Policajného zboru v Bratislave,
Slovenská republika,*

por. Mgr. Kristína Králiková,

*Katedra hraničnej a cudzineckej polície, Akadémia Policajného zboru v Bratislave,
Slovenská republika*